

УДК 37.037

ДУХОВНІСТЬ І СУЧАСНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР**О.О. Тріфонова**

Стаття присвячена виявленню різних проявів впливу сучасного інформаційного простору на формування ціннісних структур свідомості людини та розробці комплексу заходів щодо забезпечення інформаційної та культурної безпеки особистості й соціуму. В статті підкреслюється, що якість інформаційного простору стає проблемою збереження духовної культури та здорових продуктивних сил суспільства, життєспроможної соціальної адаптації різних його верств. Сьогодні людина витримує граничні інформаційні й емоційні навантаження. За словами К.-Г. Юнга, «ми значно краще захищені від неврожаїв, повеней, епідемій, ніж від власної духовної неповноцінності, що, на жаль, не сприяє належній опірності психічним епідеміям». І справді, у нашому суспільстві не створені необхідні механізми протидії «психічним епідеміям», більше того немає навіть розуміння необхідності інформаційно-психологічного захисту та інформаційної безпеки.

Ключові слова: *духовність, інформаційний простір, культура.*

Особливістю ХХІ століття є тенденція до формування полікультурного простору в умовах глобалізаційно-інформаційних змін суспільства. Подальший суспільний прогрес нерозривно пов'язаний з рівнем духовності кожної особистості. Проблема формування духовності здавна є важливим предметом філософського дискурсу, однією з найбільш вагомих проблем та найскладнішим феноменом суспільного поступу.

Україна, як і більшість постсоціалістичних країн, стає пасивним заручником глобалізаційного процесу, коли поширення новітніх технологій інформаційного суспільства відбувається під тиском необмеженого прагматизму, притаманного екстенсивно-індустріальній стадії розвитку національної економіки.

Поєднання сучасних телекомунікаційних і гуманітарних технологій надає широкі можливості для маніпулювання способом пізнання, формування суспільних цінностей та впливу на масову свідомість у світовому масштабі. Електронні мас-медіа перетворилися на могутнє знаряддя інформаційного тиску на громадську свідомість, поведінку

кожної людини. Вони впливають не тільки на суспільну думку, а й на духовність взагалі.

Сьогодні інформаційне поле України відрізняється стрімким збільшенням девіацій (агресія, цинізм, жорстокість, гомосексуалізм, порнографія, цінності кримінального світу), що призводить до формування викривленого світогляду та ціннісної дезінформації. Телебачення без обмежень транслює фільми, що зображують жорсткі сцени дорослого буття, пропагують «вільний стиль життя». Домінування екранної культури у просторі повсякденності стає одним із тих істотних чинників, що відбиваються на життєтворчості сучасної людини, її екзистенціальних характеристиках, способі і стилях життя. Особливо інформаційний простір впливає на формування ціннісних структур свідомості молодшої людини. Отож, вплив інформаційного простору на людське мислення, на духовність людини XXI століття мають стати предметом філософського дискурсу, оскільки саме від цих людських характеристик не в останню чергу залежить збереження життя на планеті, примноження інтелектуально-духовного потенціалу людства, а також його позитивної емоційної енергії.

Відсутність адекватної державної політики в галузі культури та інформації, покликаної пропагувати позитивні національні духовні традиції, призводить до примітивізації та стереотипізації суспільної свідомості, підміни національних ідеалів віртуальними.

Вивчення деструктивного впливу інформаційного простору на духовність людини дозволить розробити комплекс заходів щодо забезпечення інформаційної та культурної безпеки особистості, а це дасть шанс поглибити національне світорозуміння та здійснити модернізаційний прорив, необхідний для входження до європейського і світового інформаційного поля.

Інформаційна безпека особистості, суспільства і держави розглядається у розробках багатьох науковців (К. Гаджієва, Н. Костенко, В. Потіхи, Г. Шевченка). Проблемі інформаційних воєн присвятили свої роботи Г. Перепелиця, Г. Почепцов, С. Расторгуєв, М. Сенченко та ін. Зокрема, цікавими є висновки цих учених про інформаційно-психологічний захист як фактор збереження національної та культурної ідентичності.

Свого часу Сальвадор Далі розглядав процес наповнення інформаційного простору високодуховними ідеями і творами мистецтва як війну проти примітивізму. Духовно спрямовані відеофільми, пісні та

музика сприяють вдосконаленню зовнішнього світу через перетворення, що здійснюються у внутрішньому світі людини. Особливої актуальності набуває окреслення перспектив духовного майбуття людства, реалізація міжнародних духовно орієнтованих проектів, пов'язаних із збереженням культурних надбань, створенням у різних країнах умов, сприятливих для духовного розвитку людини.

Однією з особливостей сучасного періоду є збільшення обсягу інформації і залучення людини з перших днів життя до інформаційного простору. З одного боку, людина отримує величезні можливості доступу до подій у світі, а з іншого – ризикує перетворитися на спостерігача, споживача інформації. Якщо раніше духовні лідери роками подорожували планетою, аби донести світло духовних істин до можливих послідовників, то нині будь-яка звістка може бути розповсюджена миттєво в усі куточки світу через Інтернет та засоби масової інформації. Разом із цим духовний досвід набувається безпосередньо, а значна кількість інформації, що оточує людину, виявляється для неї непотрібною, а іноді й шкідливою. Високодуховну особистість характеризує здатність вибірково сприймати, віднаходити духовні Істини, відокремлювати життєво важливу інформацію від непотрібної.

Для виявлення факторів активізації духовного розвитку особистості ми провели в технікумі анкетування і включили запитання, спрямовані на виявлення ознак, притаманних високодуховним особистостям, і закономірностей, підтверджених власним досвідом респондентів.

Було опитано 79 осіб. Найтипівішими відповідями студентів на запитання щодо ознак, притаманних високодуховній особистості, були: культура, доброта, чесність, порядність, повага до людей, справедливість. Серед духовних лідерів минувшини було згадано Ісуса Христа, Сократа і Тараса Шевченка. Проте сучасних духовних особистостей 85 % респондентів не назвали жодного. А серед названих були М. Ганді, Мати Тереза, В. Цой, Біл Гейтс. Майже 55% опитаних заперечують негативний вплив Інтернету на поведінку людини, хоча більше 60 % «зависають» в ньому щодня більше двох годин.

Студентська молодь належить до категорії індивідів, якій властиво орієнтуватися на «успішність», «професійну самореалізацію». Цьому сприяє велика гнучкість психіки молодого людини, її здатність швидко і відносно безболісно освоювати нові способи життєдіяльності, формувати нові стандарти поведінки. Разом з тим молода людина набагато гостріше

сприймає різні прояви суспільної несправедливості, професійні невдачі, негативні зміни в особистому житті. Відсутність належного досвіду і інформаційно-психологічної компетентності не дозволяє адекватно реагувати на негативні інформаційні імпульси, протистояти деструктивним впливам інформаційного середовища, відчувати різницю між реальністю і віртуальним світом. В результаті молодь більшою мірою, ніж дорослі, піддається маніпулятивним впливам з боку зацікавлених суб'єктів політичного життя, засвоює асоціальні цінності й форми поведінки, продукує нові міфологеми. Несформованість психіки молодої людини сприяє нечіткості смислів життєдіяльності, розмитості ідеалів і уподобань, частій їхній зміні, ціннісній дезорієнтації та сліпому копіюванню чужорідних, нав'язаних засобами масової інформації форм поведінки. Однак за умови, що світоглядні установи сформовані, поведінка особистості відзначається цілеспрямованістю, осмисленістю, єдністю, відсутністю суперечності в певному результаті. Адже цінність особистості молодої людини й, відповідно, доцільність її поведінки в суспільстві залежать від того, наскільки процес і результат діяльності відповідають адекватному відтворенню смисложиттєвих, світоглядних установок, наскільки останні функціонують як внутрішня «пружина» життєдіяльності, як двигун послідовної реалізації особистісної життєвої програми.

Не менш важливою проблемою в духовному розвитку молоді є пошук шляхів виходу з-під влади віртуальної реальності. Як стверджує з цього приводу Г. Чміль, «переплетення симулякрів у різних світах конструює колаж накладених один на одного просторових образів, що робить проблемною самоідентичність» [9, 14]. В результаті «людина сучасної маргінальної культури постає ексцентричною особою, яку не вдовольняє жоден з існуючих духовних смислів, ціннісних спектрів, до жодного не можна приєднатися як до єдино можливого, і водночас жоден з них не може бути відкинутим», відбувається заперечення «ментальних норм культури», розщеплення свідомості індивіда.

За спостереженнями А. Лобанової, людина вдається до «подвійної моралі», яка являє собою суб'єктивно-оцінний спосіб ставлення окремих осіб до дійсності, коли вони, приховуючи свої справжні наміри та ціннісні орієнтації, навмисне вербалізують у соціальній комунікації і реалізують у соціумі вигадані маскувальні словесні коди та соціальні дії з метою завоювання довіри до себе [5, 29]. Наукове осмислення цього феномена

дозволить наблизитись до розуміння особливостей взаємодії світоглядних духовних структур особистості та інформаційного середовища.

Отже, в сучасних умовах важливого значення набуває питання адекватності моральних установок людини сучасним суспільним реаліям. З цією метою, на думку О. Ліщинської, необхідно:

- визначити пріоритети суспільного розвитку на коротку і довгострокову перспективу;
- забезпечити ідеологічно-інформаційне супроводження модернізаційних проєктів;
- згідно із сучасними вимогами оновити освітній простір, виховні практики і парадигми навчально-виховного процесу;
- сформувати систему механізмів соціальної адаптації особистості людини;
- забезпечити конструктивну взаємодію різних соціальних інститутів у процесі формування світоглядної культури індивіда [4].

Психіка людини має бути захищена від деструктивних впливів сучасного інформаційного середовища. З метою формування інформаційно-психологічної компетентності молоді особи необхідно:

- оптимізувати державну інформаційну політику, виходячи з власних національних, регіональних і локальних інтересів;
- забезпечити створення якісних інформаційних продуктів, урізноманітнення інформаційного простору країни;
- посилити контроль державних органів та громадських організацій над змістовним наповненням вітчизняного інформаційного простору;
- розробити систему заходів щодо забезпечення інформаційної та культурної безпеки особистості й соціуму;
- пропагувати кращі твори вітчизняної і зарубіжної літератури і мистецтва через засоби масової інформації;
- активізувати взаємодію органів державної влади, громадських організацій, навчальних закладів, батьків щодо формування позитивних моральних стереотипів, ідеалів, смислів життя молоді людини [4].

В Індустріальному технікумі ДонДТУ одним із пріоритетних напрямів виховної роботи є формування духовної культури кожного студента. Дбаючи про розвиток творчих здібностей молоді, значну увагу приділяємо гуртковій роботі. В нашому навчальному закладі діє 49 гуртків технічної та аматорської творчості, клубів за інтересами, спортивних секцій. Отже, справа до душі є для кожного. І часто творчі звіти гуртків та

клубів супроводжуються презентаціям, відеоматеріалами, підготовленими гуртківцями. Так, на засіданнях правового клубу «Що? Де? Коли?», Правового лекторію демонструються телепередачі, телефільми, що супроводжуються коментаріями викладачів і обміном вражень студентів, аналізуються та вирішуються проблемні питання, представлені в передачах юридичної спрямованості. Студенти – члени редколегії «Прес-центру» – освоюють правила і прийоми опрацювання інформації, набувають навичок удосконалення комп'ютерної графіки. На перших заняттях спортивних секцій за допомогою презентацій, телепередач студенти знайомляться з видатними спортсменами України та світу.

Дуже цікаво в технікумі проводяться вечори відпочинку на зразок традиційних на наших телеекранах: шоу-програма «Технікум має таланти», «Кохання з першого погляду», «Караоке в технікумі», «Брейн-ринг», КВК.

Пошуки нових форм організації навчально-виховного процесу нині не тільки виправдані, а й необхідні. Усвідомлюючи це, я намагаюсь на заняттях заохочувати студентів самостійно вишукувати інформацію в різних інформаційних засобах, а не бездумно «гуляти» по Інтернеті. Нами створено електронний підручник «Всесвітня історія» з аудіо- та відеотекстами, декілька документальних фільмів про культурно-історичні місця Луганщини.

В нинішній ситуації порятунок від деструктивних впливів інформаційного простору – в накопиченому людством духовному багатстві; в гуманізації освіти й виховання, що за своєю суттю мають збагачувати духовно-творчий потенціал окремого індивіда, працюючи на суспільний прогрес. Цю думку підтримують й провідні науковці, які саме з духовним розвитком пов'язують можливість збереження як особистості, так і всього людства. Адже людина, вихована на найкращих цінностях, легко відрізняє прекрасне від потворного, піднесене від низького не лише у творах мистецтва, але й у побуті, праці та у поведінці людей [2 , 153]. Ця здатність стане для особистості дієвим орієнтиром в житті, потужним захистом її духовного здоров'я. На думку С. Кримського, «духовність ... виступає як спосіб самобудівництва особистості. Вона ... пов'язана з вибором власного образу та долі Це ... зустріч із самим собою» [3 , 15-23]. Шлях духовного зростання вимагає від людини подолання власних слабкостей й недосконалості, розвитку здатностей любити, розуміти й співчувати, постійної роботи над якостями власної душі.

Таким чином, деструктивний вплив сучасного інформаційного простору на духовну культуру людини може бути нейтралізований шляхом розробки комплексу заходів щодо забезпечення культурної та інформаційної безпеки особистості й соціуму, гуманізації освіти і виховання, створення сприятливих умов для відродження духовності як цілісної системи інтелектуального, морального, художньо-естетичного, емоційно-чуттєвого розвитку особистості.

Література

1. Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина / Педагогіка і психологія, № 1 (14) 1997, Науково-теоретичний та інформаційний журнал АПН України. - С. 144 - 150.
2. Загарницька І. Духовне виховання особистості в контексті реалій сучасного життя // Вища освіта України. – 2006. – №1 (додаток). – С. 152-159.
3. Крымский С.Б. Контуры духовности: новые контексты идентификации // Вопросы философии. – 1992. – №2. – С. 15-23.
4. Ліщинська О. Деструктивний вплив інформаційного простору // Психолог. – 2006. – №7 (199). – С. 20-23.
5. Лобанова А.С. Соціальна мімікрія як адаптивний спосіб життєдіяльності. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора соціологічних наук. – К., 2005. – 36 с.
6. Ложкин Г.В. Информационно-психологическая безопасность личности // Персонал. – 2002. – №3. – С. 78-81.
7. Несвіт Г.П. Інформаційна політика держави як фактор реформування суспільства. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук. – Одеса, 2001. – 16 с.
8. Помиткін Е. Соціально – психологічні умови процесу духовного розвитку особистості. – К., 2006.
9. Чміль Г.П. Антропологічні засади екранної культури. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук. – К., 2005. – 32 с.

Статья посвящена выявлению разных проявлений влияния современного информационного пространства на формирование ценностных структур сознания человека и разработке комплекса мероприятий по обеспечению информационной и культурной безопасности личности и социума. В статье подчеркивается, что качество информационного пространства становится проблемой сохранения духовной культуры и здоровых производительных сил общества, жизнеутверждающей социальной адаптации разных его слоев. Сегодня человек испытывает предельные информационные и эмоциональные нагрузки. По словам К.Г. Юнга, «мы значительно лучше защищены от неурожая, наводнений, эпидемий, чем от собственной духовной неполноценности, что, к сожалению, не способствует надлежащей сопротивляемости психическим эпидемиям». И в самом деле, в нашем обществе не

созданы необходимые механизмы противодействия «психическим эпидемиям», более того нет даже понимания необходимости информационно-психологической защиты и информационной безопасности.

Ключевые слова: духовность, информационное пространство, культура.

This article is devoted to the exposing of the different facts about the influence of the contemporary informative environment on the forming of value structures of human consciousness as well as the working out of the complex of measures connected with an informative and cultural, personal and social security ensuring. The idea of the informative environment quality which is becoming a problem of a spiritual culture and healthy productive forces in any society and does harm to the vital social adaptation among all its sections of the population is emphasized in the article. A man is under the utmost informative and emotional stress today. As a famous philosopher K.G. Yung said: “We are much better defended from bad harvests, floods, epidemics than our own spiritual defectiveness. It’s a pity but this situation doesn’t contribute to the proper resistance to the mental epidemics.” As a matter of fact, there are no necessary mechanisms of counteraction against such, “mental epidemics” in our society, and what is more, there is no even understanding of the informative and psychical defence necessity and the information safety.

Keywords: spirituality, informative space, culture.

Трифонов О.О. – заступник директора з виховної роботи, викладач соціально-гуманітарних дисциплін Індустріального технікуму Донбаського державного технічного університету (м. Алчевськ, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Є.А. Зеленов

УДК 130.3

ВИСОКОДУХОВНА ЛЮДИНА – ПРЕДСТАВНИК НОВОЇ НООСФЕРНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ ТРЕТЬОГО ТИСЯЧОЛІТТЯ

Т. Тюріна, О. Микитюк

Розглянуто особливості ноосферної цивілізації; розкрито зміст, завдання та принципи ноосферної освіти; проаналізована проблема виховання людини з космічним (ноосферним) рівнем свідомості в історичному аспекті та її характерні властивості.

Ключові слова: ноосферна цивілізація, ноосферна освіта, ноосферна людина, ноосферна свідомість, біоадекватне мислення, еволюційні космічні принципи.